

Η ωμή μάχη για το Ευρώ

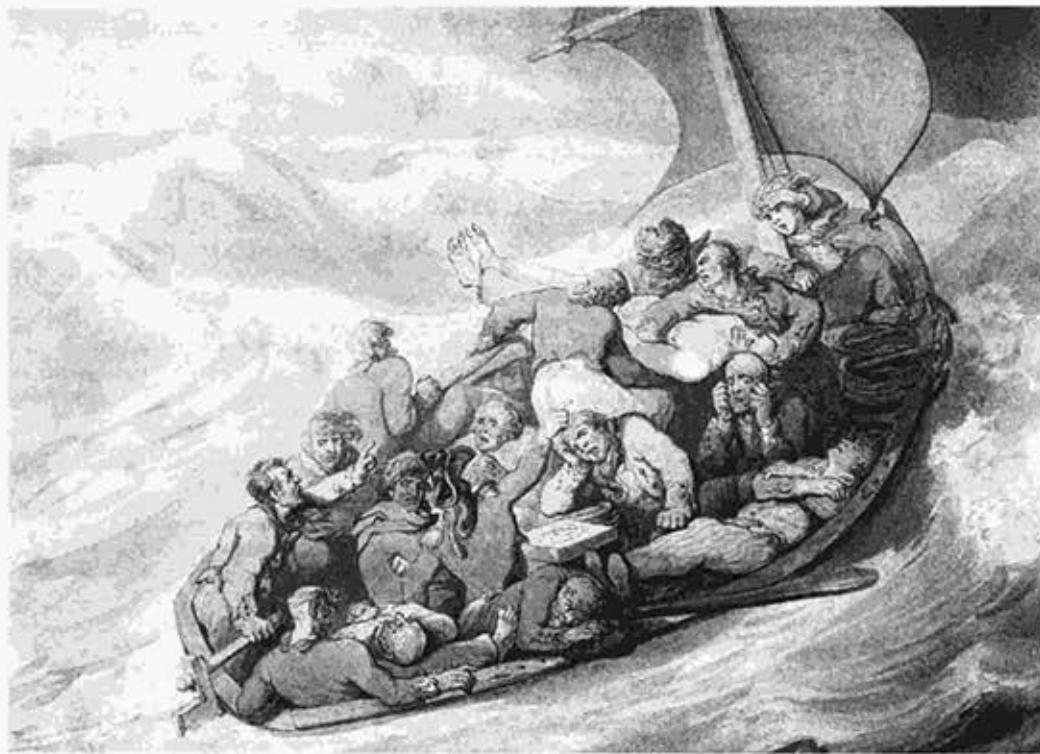
Από τη PANA ΦΟΡΟΥΧΑΡ

ARB The New York Review of Books

Joseph E. Stiglitz, [ελληνική έκδοση:
Ευρώ: Πώς ένα κοινό νόμισμα απελεί<sup>το μέλλον της Ευρώπης, μετρ. Νίκος
Ρουσός, εκδόσεις Παπαδόπουλος,
Αθήνα 2016, σελ. 448] *The Euro: How a
Common Currency Threatens the Future of
Europe*, Norton, σελ. 416</sup>

Markus K. Brunnermeier, Harold James
και Jean-Pierre Landau, *The Euro and
the Battle of Ideas*, [Το ευρώ και η μάχη
των ιδεών], Princeton University Press,
σελ. 440

Οικονομολόγος του Χάρβαρντ Κένεθ Ρόγκοφ μού είπε κάποτε: «Η Ευρώπη μοιάζει με ζευγάρι που επειδή δεν ήταν σίγουρο ότι θέλει να προχωρήσει σε γάμο, αποφάσισε να ανοίξει απλώς έναν κοινό τραπεζικό λογαριασμό και να δει πώς εξελίσσονται τα πράγματα». Τα πράγματα εξελίχθηκαν ασχήμα, όπως αποδείχθηκε από τον συνεχίζομενο αγώνα της ευρωζώνης να ξεπεράσει τα δεινά των χρέων της και να προχωρήσει προς οποιαδήποτε μορφή βιωσιμής ανάπτυξης στον απόχρο της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008. Αν ο Ρόγκοφ, που έχει επίσης γράψει το βιβλίο *The Curse of Cash* [Η κατάρα των μετρητών]¹, μπορούσε να επιβάλει τις απόψεις του, το ευρώ ισχύει να μην υπήρχε - τουλάχιστον σε μορφή χαρτονομίσματος ή κέρματος. Ο Ρόγκοφ υποστηρίζει ότι πρέπει να απαλλαγούμε από κάθε είδος σκληρού νομίσματος, όχι μόνο για να καταπολεμήσουμε το ξέπλυμα χρήματος και τη φοροδιαφυγή, αλλά για να επιτρέψουμε στις κυβερνήσεις σε ολόκληρο τον κόσμο μια μεγαλύτερη ελευθερία στο να εφαρμόζουν το είδος εκείνο των αρνητικών επιτοκίων που πιθανότατα θα απαιτηθεί για να υπάρξει ανάπτυξη στο μέλλον. Όμως

Τόμας Ρέσουλαντον, Εξάντηση, 1790-1795, ακοντόρια σε παχύ υπόλευκο βαμβακερό χαρτί, με πενάκι και καφέ και κόκκινο μελάνι πάνω από γραφίτη, Κέντρο Βρετανικής Τέχνης του Τέλ.

αυτό δεν θα έλυνε το κύριο ζήτημα, τη δυσλειτουργική διαπολιτισμική σχέση στην καρδιά της ΕΕ. Η Ευρώπη είναι εγκλωβισμένη σε μια σύγκρουση μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας ή -ανάλογα με τι πιστεύετε γι' αυτήν- μεταξύ Γερμανίας και των υπόλιτου κόσμου. Το βασικό πρόβλημα είναι ότι η Γερμανία θέλει να είναι όλοι περισσότερο Γερμανοί, δηλαδή φειδωλοί, σταθεροί και πρόθυμοι να τηρήσουν τους κανόνες. Η Γαλλία, η Ιταλία και πολλά άλλα ευρωπαϊκά κράτη θεωρούν ότι όλοι έχουν ανάγκη από λίγη δημοσιονομική χαλαρότητα από καιρούς εις καιρόν. (Στο κάτω-κάτω, ο κύριος λόγος για τον οποίο η Γερμανία

ευημερεί, είναι ότι η υπόλοιπη Ευρώπη αγοράζει τις εξαγωγές της, κάτι που θα ήταν πολύ λιγότερο πιθανό να συμβεί εάν δεν υπήρχε κοινό νόμισμα). Τα μέλη της ένωσης θα πρέπει να μοιράζονται μεταξύ τους με ισότιμο τρόπο.

Όπως σε κάθε σχέση, η αλήθευτη βρίσκεται κάποια στη μέση. Όμως, όπως φάνηκε ξεκάθαρα κατά την τελευταία φάση της κρίσης της ευρωζώνης -στην οποία εντάσσονται επίσης τα προβλήματα του μεγαλύτερου και πιο συστημάτικο χρηματοπιστωτικού ιδρύματος της Ευρώπης, της Deutsche Bank, αλλά και η αυξανόμενη ανησυχία για τις ιταλικές τράπεζες και το δημόσιο

χρέος- η ευρωζώνη συνεχίζει να υποφέρει μέσα σε μια *douleur exquise* [δυστυχία τού να θέλεις κάτι που δεν μπορείς να έχεις], αγωνιζόμενη να χτίσει μια ευτυχισμένη ένωση που θα φερδίζει όλους τους εταίρους, οικονομικά και πολιτικά.

Αυτό είναι κακό για όλους μας, καθώς η Ευρώπη αντιρροστεύει περίπου το ένα τρίτο της παγκόσμιας οικονομίας, η οποία δεν έχει ακόμη ανακτήσει τη δυναμική που διέθετε προ του 2008. (Η παγκόσμια ανάπτυξη βρίσκεται σε λιθαργο και πολλές ευρωπαϊκές χώρες παλεύουν να κρατηθούν έξω από την ύφεση). Η κρίση της ευρωζώνης αποτελεί τεράστιο πλήγμα στην τάξη των

πραγμάτων που επικράτησε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, δεδομένου ότι η ΕΕ αποτελεί την πιο ήπια εκδοχή της παγκοσμιοποίησης που επιχειρήθηκε ποτέ. Είναι αυτό που ο ιστορικός Αρθούρ Σλέσινγκερ θα μπορούσε να έχει ονομάσει «κρίση της παλαιάς τάξης», το οποίο στην περίπτωση αυτή είναι η νεοφιλελύθερη οικονομική ιδέα ότι τα

τήσεις προκειμένου να λειτουργήσουν». Αυτή η ελληνή κατανόηση αφορούσε τα πάντα, από τη δυσκολία να διατηρηθεί ένα κοινό νόμισμα σε δύσκολες οικονομικές περιόδους, όταν κάποιες χώρες ίδιας χρειάζεται να υποτιμήσουν το νόμισμά τους για να επιβιώσουν, έως το γεγονός ότι η έλλειψη κοινής δημοσιονομικής πολιτικής θα καθιστούσε αδύ-

διαδικασία δημιουργίας της ευρωζώνης, τα εθνικά δημοψηφίσματα για θέματα όπως το ευρώ και το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα αποκάλυπταν πάντα ένα αρκετά ισχυρό αισθήμα εναντίον της ΕΕ. Ακόμη και πριν από το 2008 ένας μεγάλος αριθμός Ευρωπαίων δεν ένιωθε άνετα με την ιδέα να αποκτήσουν ακόμη περισσότερη

να φεύγει από επάνω μας όσο το δυνατόν συντομότερα, κατά προτίμηση μέσω της λιτότητας. Άλλα, φυσικά, όταν ο δημόσιος και ο ιδιωτικός τομέας όλων των χωρών υιοθετούν ταυτόχρονα πολιτικές λιτότητας, τα νούμερα δεν βγαίνουν, κάτι που έχει γίνει οδύνηρά προφανές στην Ευρώπη από το 2008- όπως έχουμε δει

λάδα, και θα αποτελεί επίσης άμεσα ή έμμεσα τον εγγυητή για εκατοντάδες δισεκατομμύρια με τα οποία η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα θα προσπαθήσει να κάνει αναδιάρθρωση χρέους και να τονώσει την οικονομία - αλλά βέβαια με αντάλλαγμα τα σχέδια για λιτότητα. με βάση τα οποία τα άλλα έθνη θα μειώσουν μισθώσεις και προνόμια, θα περικόψουν προϋπολογισμούς και θα συρρικνώσουν τα χρέα.

Ουτόσο, αυτή η λογική δεν έλαβε υπόψη της το γεγονός ότι η Γερμανία πλούτισε επειδή οι άλλοι Ευρωπαίοι δαπανούσαν ελεύθερα ενώ η Γερμανία ασκούσε πολιτική λιτότητας. Οταν οι Γερμανοί κράτησαν στάσιμους τους μισθώσεις στη δεκαετία του 1990, προκειμένου να ενισχύσουν τις εξαγωγές τους και να τονώσουν την ανάπτυξη, οι πολιτικές της είχαν τρομερές συνέπειες για την υπόλοιπη ευρωζώνη. Ενώ οι Γερμανοί πωλούσαν σχετικά περισσότερα και κατανάλωναν πολὺ λιγότερα, εξαιτίας των χαμηλότερων μισθών τους, δύο οι άλλοι αναγκάζονταν να κάνουν το αντίθετο. Οι Γερμανοί έγιναν πλουσιότεροι, αλλά δύο οι άλλοι βρέθηκαν με χρέος.

Υπάρχουν πολλά παραδείγματα εθνών της νότιας Ευρώπης που κατανάλωναν χωρίς περιορισμό, όμως θα έπρεπε να είχαν διαχειριστεί τα δημόσια οικονομικά τους πολύ πολύ καλύτερα - η Ελλάδα είναι η πιο αδιστημέτη περιπτωση, αλλά η Ιταλία, η Ισπανία, η Πορτογαλία, ακόμη και η Γαλλία, εμπίπτουν στην ίδια κατηγορία. Όμως η αλήθεια είναι ότι η μερκαντιλιστική οικονομική στρατηγική της Γερμανίας έχει διαδραματίσει ακόμα μεγαλύτερο ρόλο στην ευρωπαϊκή κρίση χρέους. Η στοιχεώδης οικονομική λογική υπαγορεύει ότι το ισολόγιο τρέχουσών συναλλαγών πρέπει να είναι ίδιο σε όλες τις χώρες. Καθώς αυξάνονταν τα εμπορικά πλεονάσματα της Γερμανίας, αυξάνονταν τα ελλειμματα στην υπόλοιπη Ευρώπη. Εάν χώρες όπως η Ιταλία ή η Γαλλία πρόκειται να περικόψουν τους προϋπολογισμούς και να δαπανούν λιγότερα, οι Γερμανοί πρέπει να δαπανούν περισσότερα (κάτι που θα απαιτούσε μια τεράστια αλλαγή νοοτροπίας), ή να συμφωνήσουν σε μια μεγαλύτερη ολοκλήρωση, η οποία θα περιλαμβάνει στοιχεία όπως άμεσες δημοσιονομικές μεταβιβάσεις προς φτωχότερα έθνη - όπως ας πούμε κάνει τακτικά η Καλφόρνια προς το Κεντάκι.

Μέχρι στιγμής, η Γερμανία δεν έχει δείξει διάθεση να κάνει τίποτα από τα δύο. Και φυσικά η πιεσή από άλλα πολιτικά προβλήματα, κυρίως τη μεταναστευτική κρίση (η αρχική, γενναία δράση της Μέρκελ στον τομέα αυτόν μπορεί να της κορτίσει την καγκελαρία), καθιστούν όλο και πιο δύσκολο να πειστεί το γερμανικό κοινό και τους πολιτικούς ιθύνοντες ότι η ακόμη μεγαλύτερη

Από τη Σύνοδο Κορυφής για το Ευρώ στις Βρυξέλλες, στις 22 Ιουνίου 2015, η ακριβέστερα για το Ελληνικό Ζήτημα. Από αριστερά, η καγκελάριος Μέρκελ, η γενική διεύθυντρια του ΔΝΤ Κριτινή Λαγκάρη, ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζαν-Κλωντ Τιούνκερ, ο πρόεδρος της EKT Μάριο Ντράγκι, ο γάλλος πρόεδρος Φρανσουά Ολάν και ο Τσίπρας.

ρώπη αποτελεί εύκολο στόχο για τον Βλαντιμίρ Πούτιν, έναν απόλυτο πετρελαιο-μονάρχη που επιχειρεί να αποστρέψει το βλέμμα του πλήθυσμού του από τα εσωτερικά προβλήματα).

Ωστόσο ο Στίγκλιτς, ο οποίος περιγράφει επίσης μια ενδιάμεση λύση ενός «ευλικτού» ευρώ που θα μπορούσε να επιτρέψει στις χώρες να έχουν μεγαλύτερο έλεγχο στις συναλλαγματικές ισοτιμίες, δεν τρέφει μεγάλες ελπίδες ότι θα γίνουν εντέλει οι αλλαγές που απαιτούνται για να διατηρηθεί η ευρωζώνη. Το Brexit, η πτώση των κεντρώων κομμάτων σε όλη την Ευρώπη, καθώς και τα περιφερειακά κινήματα ανεξαρτητίσια στην Ισπανία και αλλού, υποδηλώνουν ότι υπάρχει μια «σημαντική πιθανότητα» να αποχωρήσουν περισσότερες χώρες. Ανάμεσά τους, δυστυχώς, δεν είναι πιθανό να ανήκει η Γερμανία, η οποία πραγματικά θα ήταν η πιο καταλληλη να εκτελέσει μια συντεταγμένη διάλυση της ευρωζώνης, επιστρέφοντας στο γερμανικό μάρκο και εγκαταλείποντας κάποια δυσανάλογα μεγάλα οφέλη που απολαμβανε με το ευρώ στον τομέα των εξαγωγών. (Η Ιταλία, η οποία έχει επίσης ισχρό μεταποιητικό τομέα, θα παρατηρούσε άμεση άνοδο στην δική της οικονομική ανταγωνιστικότητα). Δυστυχώς, κατά πάσα πιθανότητα τα προβλήματα θα συνεχίσουν να λύνονται με μέστις λύσεις και μπλώματα, και θα αναδυνοται διαρκώς καταστάσεις έκτακτης αναγκής, όπως στην Ελλάδα ή την Κύπρο, που ωθούν τη σταθερότητα της ένωσης στο σημείο βρασότης. Ενόψει των άλλων μεγάλων προβλημάτων στην παγκόσμια οικονομία (αργή ανάπτυξη στις ΗΠΑ, μια Κίνα που μαστίζεται από το χρέος, αυξανόμενη ανισότητα και ταραχώδης πολιτική σε έναν αριθμό χωρών), υπάρχει ο κίνδυνος να υπάρξει πλημμυρίδα εξελίξεων.

«Είναι κάτι παραπάνω από αυτονότητο ότι οι δραματικές αυτές εξελίξεις θα έχουν βαθιές οικονομικές και πολιτικές συνέπειες, όχι μόνο για την Ευρώπη, αλλά για όλοκληρο τον κόσμο», γράφει ο Στίγκλιτς. Μετάφραση: Ήταν πρέπει να είμαστε προετοιμασμένοι να αντιμετωπίσουμε, μέσα στα επόμενα λίγα χρόνια, ένα δύσκολο οικονομικό διάζυγο. ▲

© THE NEW YORK REVIEW OF BOOKS 2016

— Μετάφραση: Αναστασία Μωράκη

- 1 Princeton University Press, 2016.
- 2 Norton, 2002: παρουσίασης από τον Μάντενταν Φρίτμαν, *New York Review of Books*, 15 Αυγούστου 2002.
- 3 (Σ.Τ.Μ.) Ελληνική έκδοση σε μετάφραση Γιώργου Θεοδορόπουλου, Α.Δ. Λιβάνη, Αθήνα 2003.